

PRZEWODNIK DLA ZAAWANSOWANYCH

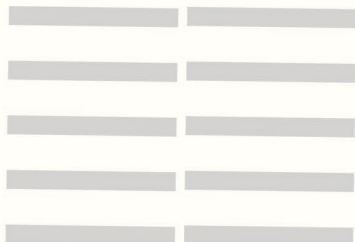

FAKE NEWS

?

Fake news w polskim internecie

50%
Polaków
deklaruje, że spotkała się
z tzw. fake newsami, czyli
sfabrykowanymi wiadomościami
rozpowszechnianymi
w Internecie.

Ponad
1 na 7
użytkowników internetu
przyznaje, że zdarzyło im się
nieświadomie powielać fake
newsy.

Źródło: Badanie SW Research dla On Board Think Kong, grudzień 2017 na próbie N=800 użytkowników internetu w Polsce".

PRZEPIS NA FAKE NEWSA

Weź ziarenko prawdy.
Wymieszaj ze szczyptą wiedzy tylko
dla wtajemniczonych.
Wtóż do wysmarowanej stereotypem
lub mitem formy przedstawiającej
zerojedynekowy, uporządkowany
obraz świata. Podlej silną emocją.
Gotowe!

NIEBEZPIECZNA MATEMATYKA

Podczas warsztatu w jednej ze szkół poprosiliśmy uczniów o zastosowanie tego przepisu w praktyce.

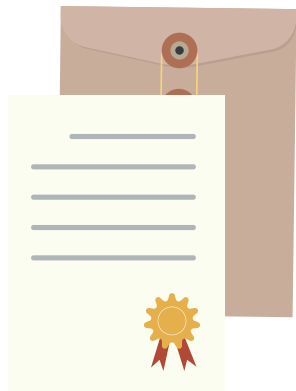
Cel: przekonać odbiorcę, że matematyką nie warto się zajmować.

Oto wynik pracy Waszych rówieśników.

ANALIZA

Element prawdziwy

Dobrze spreparowana informacja przywołuje coś, co odbiorcy jest już znane. Mogą to być osoby, miejsca czy wydarzenia.

W naszym przykładzie był to miejsce, gdzie rzekome badanie powstało. A także fakt, że pierwiastek z dwóch rzeczywiście jest liczbą niewymierną (czyli taką, która ciągnie się w nieskończoność, jak liczba π).

Na marginesie, historycy poważnie wątpią i w autorstwo odkrycia i w związek między nim a tragiczną śmiercią Hipposusa (tak, istniał naprawdę).

Wiedza tajemna

Tajemna czyli taka, do której wcześniej nikt nie miał dostępu. Jesteśmy wśród pierwszych, którzy się o tym dowiadują, a to nas czyni wyjątkowymi. W naszym przykładzie są to rzekome wyniki badań nieistniejącej instytucji. Z punktu widzenia celu można było też dodać sformułowanie „tego od nauczycieli nie usłyszysz” lub podobne.

Stereotyp/mit

Matematyka to taki przedmiot szkolny, wobec którego zwykle nie jesteśmy obojętni. Jeżeli należymy do tej grupy, która matematyki nie znosi, bardzo chętnie uwierzymy w coś, co to nasze przekonanie potwierdza lub racjonalizuje i umacnia.

Silna emocja

Zwykle do wszelkich wiadomości podchodzimy albo racjonalnie albo emocjonalnie. Nasz mózg nie umie pracować w obu trybach równocześnie. Wzbudzenie w odbiorcy emocji powoduje, że przestaje on analizować informację logicznie. W naszym przykładzie było to poczucie zagrożenia dla życia społecznego, a przede wszystkim dla dobra dzieci.

Porządkowanie świata

Lubimy jasne sytuacje. Batman jest dobry, a Joker zły. W ten sposób nie musimy się zastanawiać na etycznością działań Batmana, bo przecież robi to w słusznym celu. Na co dzień stosujemy w myśleniu stereotypy, będące właśnie uproszczoną wizją świata. Nie zawsze myślenie stereotypowe będzie czymś negatywnym. Jeśli dziecko myśli „ogień jest niebezpieczny”, to z punktu widzenia jego zdrowia i bezpieczeństwa, jest to podejście słuszne. Jako dorośli też nie zawsze mamy czas i energię, by zagłębiać się w niuanse danej sprawy. Dlatego łatwiej nam jest uwierzyć w informację, która pozwala w prosty sposób przykleić etykiety „białe” i „czarne”.

CZY TO FEJK I JAK TO SPRAWDZIĆ?

Skąd to do mnie trafiło?

- Czy w nagłówku są duże litery i/lub wiele wykrzykników?
- Czy pod materiałem ktoś się podpisał z imienia i nazwiska?
- Czy jest data?

Co jest w środku?

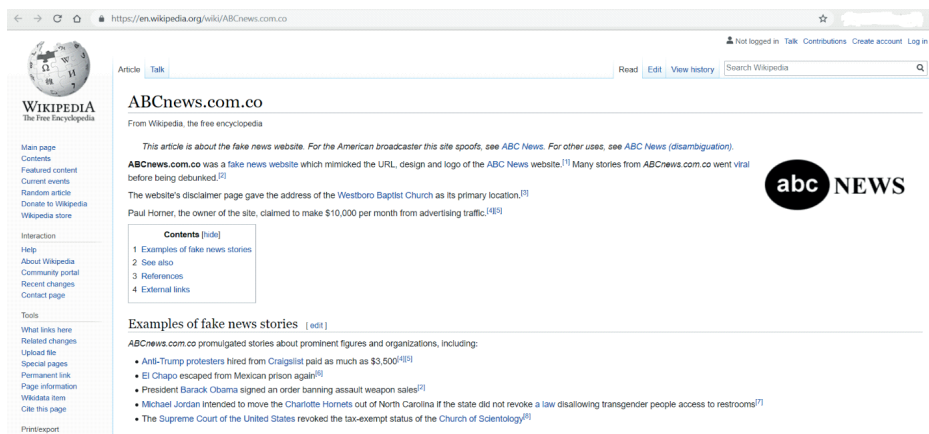
- Czy to przedruk/kopia? Jeśli tak, to skąd?
- Czy zdjęcie/nagranie wideo jest podpisane? Czy na pewno przedstawia sceny opisywane w materiale?
- Czy tę samą informację znajdę w innych, niepowiązanych źródłach?

Jaka jest Twoja reakcja?

- Złość / gniew / strach / obawa?
- Czy łatwo uwierzyłeś/aś w ten przekaz?

JAK TO WYGLĄDA?

☑ Skąd to do mnie trafiło?

Zwróć uwagę na adres domeny. Strony z nieprawdziwymi wiadomościami często podszywają się pod znane portale. W ten sposób wydają się bardziej wiarygodne. Tak było w przypadku głównej australijskiej sieci informacyjnej ABC News.

Także strony agregujące różne doniesienia należy traktować ostrożnie. Nie wszystko, co trafia na wykop.pl czy reddit.com, to prawda. Właściciele tych stron nie sprawdzają prawdziwości podawanych informacji!

✓ Nagłówek

Im więcej w nagłówku wykrzykników, tym bardziej podejrzany. Bo wykrzyknik sugeruje oburzenie, czyli emocje. W takim przypadku można podejrzewać, że autorzy chcą Cię przekonać do wyłączenia logicznego rozumowania.

Zwróć uwagę, czy w nagłówku nie ma błędów ortograficznych. Powinien też zawierać datę publikacji i imię i nazwisko autora. Czasami fake newsy to „odgrzewane kotlety” – dezinformujący materiał, który powstał kilka lat temu, a teraz dostaje drugie życie.

Imigrantom nie smakuje jedzenie, które podarowali im Grecy. Wyrzucają je na ulice!

CO JEST W ŚRODKU?

✔ Czy to przedruk/kopia? Jeśli tak, to skąd?

Czy wiadomość, którą czytam jest oryginalnym materiałem, czy też relacją publikacji kogoś innego? Jeśli to, co mam przed oczami, jest kolejnym ogniwem w łańcuszku, łatwiej o przekłamania – celowe lub przypadkowe.

W maju 2019 r. polski Internet zelektryzowała wieść, że „najczęściej nadawanym imieniem męskim w Berlinie jest Mohammed”. Źródłem miał być niemiecki Bild.

Tyle tylko, że Bild pisał o pierwszym imieniu w przypadku, gdy ktoś ma imię dwuczłonowe (niem. Erstname). Zaś na stronie przedstawiającej badanie, na które powołał się Bild, a za nim doniesienia w Polsce, można zobaczyć, że w Berlinie w 2018 r. najczęściej nazywano chłopców imieniem Alexander. Jest to też przykład wiadomości pisanej pod określoną tezę, w tym przypadku o rzekomej „islamizacji” Niemiec.

[https://sprawdzam.afp.com/nie-mohamm ed-nie-jest-najczesciej-nadawanym-imieniem-w-berlinie](https://sprawdzam.afp.com/nie-mohamm-ed-nie-jest-najczesciej-nadawanym-imieniem-w-berlinie)

☑ Zdjęcia i filmy wideo

Często zdarza się, że opis/podpis (o ile jest) nie jest zgodny z faktycznie przedstawioną sytuacją. Lub też zdjęcie pochodzi z zupełnie innego czasu i miejsca.

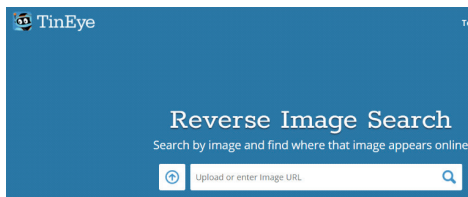

Kanadyjska aktywistka homoseksualna zrobiła w Luton / Wielka Brytania / akcję, w której wpisała imię Allaha w tęczę. Dostała dożywotni zakaz wjazdu do UK za rasizm. 🌈

Taki wpis pojawił się w maju 2019 r. na polskim Facebooku i Twitterze. Samo zdjęcie jest prawdziwe i po raz pierwszy pojawiło się w sieci w marcu 2018 r. Skąd to wiemy? Użyliśmy funkcji „reverse search” w Google.

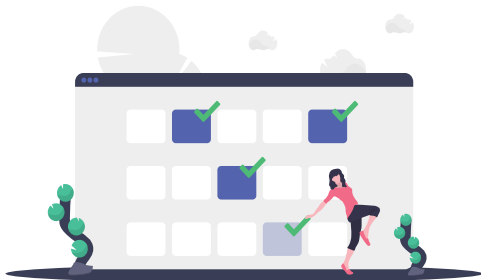
Po kliknięciu w ikonkę aparatu możemy albo podać link do interesującego nas zdjęcia, albo je wgrać. A Google poszuka stron, gdzie się pojawiło. Podobne możliwości oferuje serwis <https://www.tineye.com/>.

Dalsze poszukiwania przyniosły informację, że Lauren Southern, autorka zdjęcia i przedstawionego na nim happeningu, owszem jest z Kanady. Ale bynajmniej nie jest aktywistką LGBT. Wręcz przeciwnie, bliżej jej do skrajnej prawicy. I za związki z nią dostała zakaz wjazdu do Wielkiej Brytanii.

<https://konkret24.tvn24.pl/swiat,109/aktywistka-lgbt-czy-skrajna-prawica-co-sie-naprawde-wydarzylo-w-luton,943533.html>

☑ Czy tę samą informację znajdę w innych, niepowiązanych źródłach?

Jeśli w wiadomości są cytaty, skopiuj taki cytat i wrzuć w Google. W ten sposób szybko sprawdzisz, czy dana osoba to faktycznie powiedziała, w jakim kontekście i kiedy. Jeśli cytatów brak, wystarczy użyć słów kluczowych. Jeśli informacja pojawia się tylko w źródłach niszowych lub należących do określonej opcji politycznej, lepiej ją sprawdzić

mohammed imię berlin

Wszystko

Grafika

Wiadomości

Mapy

Filmy

Więcej

Ustawienia

Narzędzia

Okolo 114 000 wyników (0,41 s)

Berlin: Mohhamed najpopularniejszym imieniem nadawanym w 2018

<https://medianarodowe.com/mohhamed-najpopularniejszym-imieniem-niemcezech/> ▼

3 maj 2019 - **Mohammed** jest najpopularniejszym **imieniem** nadawanym w 2018 noworodkom w Berlinie wg danych stowarzyszenia na rzecz języka ...

Mohammed w czołówce najczęściej nadawanych imion w Berlinie -

<https://dzienniknarodowy.pl/imieniem-najczesciej-nadawanym-chlopcom-berlinie-mo...> ▼

4 maj 2019 - Pomimo tego, że **Mohammed** nie znalazł się w pierwszej dziesiątce w całym kraju, **imię** to odnotowało znaczący wzrost popularności według ...

Mohammed najpopularniejszym imieniem dla ... - Euroislam

<https://euroislam.pl/mohammed-najpopularniejszym-imieniem-dla-noworodkow-w-be...> ▼

13 maj 2019 - Towarzystwo do spraw języka niemieckiego opublikowało informacje, z których wynika, że najpopularniejszym **imieniem** nadawanym dzieciom ...

BERLIN: Mohammed to najbardziej popularne imię chłopców ...

<https://newsbook.pl> > Wiadomości > Świat ▼

20 maj 2019 - **Mohammed** jest również bardzo popularny w Bremen, gdzie jest trzecim najczęściej nadawanym **imieniem** dla nowonarodzonych chłopców.

Mohammed najpopularniejszym imieniem dla noworodków w ... - Fronda

<https://www.fronda.pl/.../mohammed-najpopularniejszym-imieniem-dla-noworodkow...> ▼

15 maj 2019 - **Mohammed** najpopularniejszym **imieniem** dla noworodków w Berlinie. 26. Towarzystwo do spraw języka niemieckiego opublikowało ...

Nie, Mohammed nie jest najczęściej nadawanym imieniem w Berlinie ...

<https://sprawdzam.afp.com/nie-mohammed-nie-jest-najczesciej-nadawanym-imieniem...> ▼

23 maj 2019 - Tytuł „**Mohammed** beliebster Erstname in Berlin” rzeczywiście informuje, że w Berlinie noworodków najczęściej nazywa się **imieniem** ...

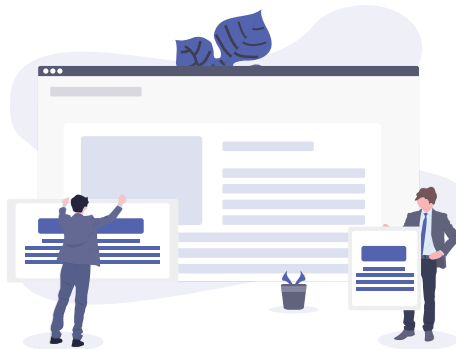
JAKA JEST TWOJA REAKCJA?

✓ Emocje

Zastanów się, jakie uczucia wywołał w Tobie obejrzany lub przeczytany materiał. Czy (bazując na naszych wcześniejszych przykładach) oburzyłeś/aś się odruchowo na nietolerancję? Jesteś przekonany/a, że w Berlinie to już tylko sami muzułmanie? Albo, że matematyka jest niebezpieczna? Tego właśnie chcieli twórcy tych materiałów. Nawet jeśli z prawdą to nie ma nic wspólnego.

✓ Czy łatwo uwierzyłeś/aś w ten przekaz?

Być może byłeś/aś w Berlinie. Na ulicach na pewno widziałeś/aś kobiety z zakrytą głową, słyszałeś/aś turecki czy arabski. Jeśli pojechałeś/aś tam już z przekonaniem, że w Berlinie prawdziwych Niemców nie ma, najprawdopodobniej zapamiętasz właśnie te obrazy, które potwierdzają to przekonanie. Te same obrazy w oczach kogoś, kto wielokulturowość uważa za wartość pozytywną, także posłużą utwierdzeniu już posiadanych opinii.

Dlatego do tych wiadomości, które wpisują się w nasze przekonania, należy podchodzić ze szczególną ostrożnością. Bo lubimy sądzić, że świat jest właśnie taki, jakim go sobie wyobrażamy. A prawda często leży po środku. W Berlinie niecałe dziesięć procent mieszkańców wyznaje islam.

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cities_in_the_European_Union_by_Muslim_population

City	Member state	% Muslim (est.)
Amsterdam	 Netherlands	12.1% ^{[8][9]}
Antwerp	 Belgium	16.9% ^[10]
Barcelona	 Spain	5.6% ^[11]
Berlin	 Germany	9.5% ^[12]

BIBLIOGRAFIA I DALSZE ŹRÓDŁA

Portale fact-checkingowe:

- <https://demagog.org.pl>
- <https://konkret24.tvn24.pl/>
- <https://www.antyfake.pl/>
- <https://sprawdzam.afp.com/>
- <https://toolbox.google.com/factcheck/explorer>

Materiały:

- <https://media.ceo.org.pl>
- <https://biznes.newseria.pl/files/raport-fake-news-newseria.pdf>
- <https://www.szkolazklasa.org.pl/materialy/radzc-fake-news/>
- <https://www.press.pl/jak-czytac-w-erze-fake-news/wydanie/2018>
- http://publicdialog.home.pl/www_logotomia/wp-content/uploads/2018/07/Raport_Badanie-fake-news-23-05-2017.pdf
- https://iab.org.pl/wp-content/uploads/2018/07/IABPolska_RAPORT_Deinformacja_WSieci_20180719.pdf

Dom Otwarty to warszawska inicjatywa nieformalna, która powstała na początku 2016 r. jako wyraz niezgody na pogardę i nienawiść wobec uchodźców i migrantów.

<https://www.facebook.com/InicjatywaDomOtwarty/>
kontakt@domotwarty.org

WARSZAWA
czerwiec 2019r.